

Kritické lístky

zpravodaj pro přátele Kritického myšlení

3

únor 2015

Co najdete v tomto čísle?

- **Co je u nás nového:** Novinky z Kritického myšlení
- **Inspirace do výuky:** Kritické myšlení v hodině angličtiny
- **Zajímavosti:** S knížkou po škole...
- **Do knihovny:** Recenze dětské knihy *Proč obrazy nepotřebují názvy*

Milí čtenáři,

vysíláme k vám další, již třetí číslo *Kritických lístků*. Věříme, že do druhé půlky školního roku vás povzbudí a přivede na zajímavé myšlenky. Snad se vám podaří se pozastavit, začít se a s chutí vymýšlet hodiny pro vaše žáky. Tentokrát vám nabízíme ukázkou toho, že i v hodinách anglického jazyka je možné rozvíjet kritické myšlení žáků. V lekci Jany Zajícové je řada postřehů a momentů, které využijí i učitelé češtiny, literární výchovy a čtení. Text rozhodně stojí za přečtení! Doporučujeme vám také dvě nové knihy. První z nich je publikace *S knížkou po*

škole, která shrnuje poznatky a zkušenosti z projektu čtenářských klubů. Druhá kniha potěší nejen milovníky umění, ale především učitele výtvarné výchovy a dějin umění. Jmenuje se *Proč obrazy nepotřebují názvy* a my vám přinášíme její recenzi.

Přejeme vám, ať hodiny, se kterými jste spokojeni, převládají nad těmi ostatními a vaše chuť rozvíjet u dětí kritické myšlení neutuchá. Úspěšný rok 2015 přejeme všem kolegům!

Květa Krüger

Co je u nás nového

Informujeme vás, co se děje ve sdružení Kritické myšlení a co vám nabízíme.

1) Kritické myšlení chystá letos v létě další velkou **letní školu** pro pokročilé učitele a lektory. Místo konání a obsah školy ještě upřesníme, ale termín je již (skoro) jistý. Pokud máte o účast zájem, rezervujte si prosím týden od 17. do 21. srpna 2015. Lektorský tým je shodný s pracovním týmem KM a tvoří ho H. Hegerová, N. Kostková, K. Krüger, K. Šafránková, P. Šebešová a P. Šimonová.

2) Ve stejném termínu bude probíhat také letní škola pod vedením Anny

Chocholové a Ilony Hamanové. Tato LŠ je určena těm, kteří chtějí vědět, co všechno opravdu potřebují znát, aby byli dobrými učitelkami a učiteli.

3) V sobotu 18. dubna 2015 pořádáme další setkání **Klubu KM**. Klub je půldenní setkání příznivců KM, současných i bývalých účastníků seminářů z řad učitelů, lektorů a dalších zájemců. V dubnovém klubu budeme sdílet, podle jakých kritérií si vybíráme texty do výuky a které texty se nám osvědčily. Ukážeme si, jak

nám texty mohou pomoci stanovit si cíle učení (např. ve formě nosné myšlenky). Přihlášku do klubu najdete na našich stránkách. Další klub KM proběhne na podzim 2015.

4) V březnu proběhne v Praze **setkání nových lektorů programu RWCT**. Budeme sdílet, jak se nám daří při organizování a lektorování ochutnávek i celých kurzů, na jaké potíže narážíme a co nám dělá radost. Jednodenní setkání povede K. Krüger a K. Šafránková.

Inspirace do výuky

Přinášíme vyzkoušené hodiny od učitelů, kteří rozvíjejí kritické myšlení u svých žáků.

Kritické myšlení v hodině angličtiny
Charles Dickens: A Christmas Carol
(Učební seriál o třech dějstvích)
Jana Zajícová, 2. ZŠ Dobříš

S jakou skupinou pracuji

Skupinu 18 studentů devátého ročníku jsem začala učit v září 2014 a měla jsem za čtyři měsíce možnost poznat jednotlivé žáky a jejich úroveň angličtiny. Většina z nich je schopna nějakým způsobem v angličtině komunikovat. Pro některé z nich je komunikace obtížnější. Od začátku školního roku hovořím při hodinách

anglicky a jen v případech, kdy si potřebuji zkontrolovat, že opravdu všichni rozumí (zadání úkolu, projektu, organizační záležitosti atd.), mluvím česky nebo požádám některého žáka o překlad. Snažím se, aby co nejvíce slyšeli mluvenou angličtinu a zvykali si na ni.

Proč Christmas Carol

Předvánoční čas je doba jako stvořená k přemýšlení a meditaci. Rozhodla jsem se tuto příležitost využít v hodinách angličtiny a pro mé studenty devátého ročníku jsem připravila třídlínný seriál na

téma Dickensovy *Vánoční koledy*. Vybrala jsem tento příběh, protože má jedno-
duchou dějovou linii, čitelnou ústřední postavu a jasnou zápletku. Je tak trochu černobílý. Na hlavní postavě můžeme sledovat její vývoj a posun od lakomství, sobectví a lásky k penězům ke štědrosti a nahlédnutí hodnoty lidských vztahů.

Nejprve jsem zakoupila dvě knihy zjednodušené četby *Christmas Carol*, každou v jiné úrovni, protože i mí žáci jsou zhruba na dvou úrovních angličtiny. Mým původním plánem bylo, abychom zařadili všechny složky jazyka (mluvení, poslech, čtení, psaní), proto jsem chtěla jednou použít text z knihy, podruhé poslech z CD a potřetí sledování filmu. Věděla jsem totiž, že existuje i animovaná verze příběhu z roku 2009, kterou jsem si opatřila. Po jejím zhlédnutí v angličtině jsem se rozhodla ve všech třech dílech seriálu použít jako zdroj právě tento film (anglicky s anglickými titulky), ačkoli v něm je použita angličtina „opravdová“. Jednou z jazykových dovedností je odhadování obsahu, třebaže nerozumím textu doslova. Domnívala jsem se, že obrázky, hudba, intonace hlasu a atmosféra filmu pomůže žákům rozumět, co se na plátně odehrává. Dalším důvodem bylo, že čtení se může stát po chvíli nudným, ale film je mocný čaroděj a věřila jsem, že bude atraktivnější než kniha.

CÍLE PRO CELÝ SERIÁL:

Oborový: žáci porozumí slyšené angličtině s oporou o text

Postojový: žáci se zamyslí nad hodnotou peněz a nad hodnotou lidských vztahů

ČÁST PRVNÍ

Cíle oborové:

- žáci si nacvičí porozumění slyšené angličtině s oporou o text
- žáci si rozšíří slovní zásobu o slova popisující některé lidské vlastnosti

Cíl z oblasti rozvoje kritického myšlení:

- žáci si nacvičí dovednost podpořit svůj názor situací z příběhu

Velmi stručně jsem představila Ch. Dickense. Zjistila jsem, že nikdo ze studentů tento příběh nezná. Představila jsem ústřední postavu. Pustila jsem dvě ukázky ze začátku filmu (v celkové délce 10 minut), kde je Mr. Scrooge ukázán jako nelida nelidská, chamtivec a držgrešle. Studenti poté dostali pracovní listy a společně jsme na nich pracovali. Mým cílem bylo kromě nácviku porozumění obohatit jejich slovní zásobu o slova popisující lidský charakter. Také jsem chtěla, aby byli schopni pro svá tvrzení o vlastnosti postavy najít scénu,

událost, která jejich tvrzení podpoří. Tento krok se ukázal lehce obtížným, protože někteří např. zmínili událost z filmu, ale ta dokazovala jinou vlastnost, než kterou si vybrali.

Jednotliví žáci potom četli, jak vyplnili své pracovní listy a já a ostatní jsme je komentovali.

ČÁST DRUHÁ

Cíle oborové:

- žáci si nacvičí porozumění slyšené angličtině s oporou o text
- žáci si nacvičí dovednost vyjádřit mluvenou formou svůj názor
- žáci si nacvičí gramaticky správně formulovat otázky

Cíle z oblasti rozvoje kritického myšlení:

- žáci zaujmou postoj k danému tvrzení
- žáci si nacvičí dovednost ptát se

V příběhu *Christmas Carol* hrají velkou roli peníze. Proto jsem zvolila pro dnešní evokaci metodu 4 rohy. Věta, ke které studenti zaujímal postoj, zněla: *Money can't buy happiness*.

Na pracovní list poté žáci vybrali, jak moc souhlasí nebo nesouhlasí s touto větou a zapsali ji do příslušného okénka. Dále měli za úkol napsat důvod, proč si to myslí. Po této individuální práci se rozešli do čtyř rohů podle toho, jaký zvolili postoj. V jednotlivých rozích si četli, co napsali. V této fázi jsem se přidala k jedné skupince, která lehce tápala, a otázkami jsem se snažila jim pomoci formulovat jejich názory. Stručně jsem převyprávěla část, kde je Scrooge navštíven duchem Marleyho a Duchem minulých Vánoc.

Následovalo sledování té části filmu, kde je Scrooge uchvácen Duchem přítomných Vánoc (00:45:55 – 00:58:51).

Žáci poté dostali pracovní listy a jako reflexi ke sledované části měli za úkol formulovat a zapsat otázky, které je nad tématem napadají. Jedním z mých dlouhodobých cílů u této skupiny žáků je naučit je ptát se. Prvotní plán je, aby jim v hlavách vyklíčila otázka, a druhým krokem je správně anglicky formulovaná otázka. S tímto druhým krokem jim kdykoli pomáhám já nebo spolužáci, je-li to potřeba. Otázky jsme společně procházeli a odpovídali na ně.

ČÁST TŘETÍ

Cíle oborové:

- žáci si nacvičí porozumění slyšené angličtině s oporou o text
- žáci si nacvičí dovednost písemně vyprávět o Vánocích

Cíl z oblasti rozvoje kritického myšlení:

- žáci propojují zkušenosti postavy z filmu s vlastními zkušenostmi

Zopakovali jsme stručně postavy příběhu a já jsem odvyprávěla, co se událo, když Scroogeho navštívil Duch budoucích Vánoc.

Sledovali jsme závěrečnou desetiminutovou část filmu, kde se Scrooge probudí doma a zjistí, že pořád ještě žije (1:20:00 – 1:30:17). Nicméně zkušenosti cestování s Duchy jej změnil. Scrooge se změnil.

Diskutovali jsme o tom, zda je možné, aby se někdo takhle radikálně změnil jako Scrooge. *Co přispělo k jeho proměně? Znájí někoho, kdo se takto změnil?* Poselství Vánoc je vlastně o proměně. Křesťané věří, že Ježíš přišel na svět, aby lidé nemuseli zůstat sebestřední, ale mohli se proměnit.

Jako reflexi na tuto část příběhu měli žáci za úkol popsat své minulé, současné nebo budoucí Vánoce. K tomu byl připravený pracovní list.

Závěrem

Měla jsem radost, že i přes obtížnost připravených aktivit se jich žáci zhostili s odhodláním. Jsem si jistá, že nerozuměli úplně všemu, co v angličtině slyšeli, určitě ale posunuli svoje schopnosti vnímat cizí jazyk a „naposlouchat“ ho. Důkazem pro mne bylo, že v reflexivních aktivitách pracovali. To znamená, že museli rozumět obsahu viděné ukázky a jeho hlavnímu smyslu. Domnívám se, že tyto hodiny byly obtížné i proto, že se nezaměřovaly úzce na jazykové dovednosti, ale kombinovaly je s dovednostmi kritického myšlení.

Další důvod k radosti jsem měla, když jsem viděla, že jsou žáci nejen schopni, ale i ochotni vyjadřovat v angličtině svoje myšlenky. Ať už písemně nebo v mluvené řeči. Jedná se o nejtěžší součást jazykové výuky a já jsem ráda, že se nebojí promluvit a dělat chyby. Získat sebevědomí v této oblasti je důležitější než správně gramaticky formulovat větu.

Do budoucna vidím jako výzvu pro sebe snažit se posunovat žáky nejen v jejich jazykových dovednostech, ale právě v oblasti kritického myšlení. Pro některé z nich je obtížné přemýšlet nad svými postoji a zaujímat stanovisko. Pro mne je to signál, že je potřeba začínat u jednodušších dovedností a teprve postupně se nořit do hlubin myšlení. Je to signál, že dovednosti kritického myšlení je potřeba systematicky budovat.

Zdroj:

<http://novelinks.org/pmwiki.php?n=Novels.AChristmasCarol>

S knížkou po škole...

Zůstanu s knížkou po škole? S knížkou po škole se potuluji či procházím? Obě možnosti (a mnohé další) jsou správné.

Irena Poláková
Eva Bělinová
Alžběta Ingrová
a kol.

S KNIHOU PO ŠKOLE

Školní čtenářské kluby

NOVÁ ŠKOLA, o. p. s.

Milan usedá do křesla, listuje sešitem, rozpačitě se usměje na svou učitelku a přítomného starostu: „Rozhodl jsem se, že vám dnes přečtu o tom, koho bych si pozval domů na vánoční úklid. Vybral jsem si postavu Nika z knihy Modrozlutí dáblové: Milý Niko, rád hraješ fotbal, já také. Asi také nerad uklízíš...“ Rodiče tleskají a ti z dospělých, kteří rozumějí tomu, jak velký pokrok Milan - chlapec z rodiny, kde nevlastní ani jednu knihu, natož dětskou knihu – udělal, jsou i dojatí.

Děti ze školních čtenářských klubů dostaly v průběhu předchozích téměř tří let příležitost zůstat ve škole po vyučování a číst si, půjčovat si knihy a prohlížet si je a pročítat, kdykoliv se během dne naskytla volná chvíle a měly chuť. Díky podpoře Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR se v předchozích letech víc jak 400 dětí z 13 míst v České republice sdružilo do čtenářských klubů, navíc to byly děti s tzv. speciálními vzdělávacími potřebami. Naprostá většina z nich pocházela z rodin, které je v rozvoji jejich čtenářství podpořit nemohly, nejčastěji proto, že rodiče sami čtení za přirozenou součást života nepovažovali, a v několika případech dokonce číst neuměli.

Nemůžeme s jistotou říct, zda čtenářské kluby pomohou dětem, jako je Milan a několik stovek dalších, stát se celoživotními čtenáři, zvýšit tím svou „cenu na trhu práce“ v prostředí, kde nikdo z rodiny není zaměstnan, zažít radost ze sdílení osudů, které by člověk sám nestihl prožít. Nicméně reakce klubových dětí dávají naději, že „tudy může vést cesta ke čtenáři“ – za přítomnosti dospělého průvodce, ve společnosti čtoucích vrstevníků (nebo se o to pokoušejících) a obklopení knihami, krásnými na pohled, popisujícími to, co děti skutečně zajímá.

Brána ke vzdělávání – školní čtenářské kluby jako evropský projekt končí. Resp. končí podpora, kterou Nová škola, o. p. s., díky uvedenému grantu mohla klubovým vedoucím a dětem poskytovat. Na řadě škol ale klub neuzavrou a budou v činnosti pokračovat v režimu školního kroužku.

Zkušenosti z projektu jsou podrobně popsány v knize *S knížkou po škole*, která se skládá z dvou základních částí. Najdete v ní *Metodiku školních čtenářských klubů*, s podrobným vysvětlením „tří pilířů“ klubové práce (tj. tří základních principů), popis klubových schůzek, zkušenosti našich speciálních pedagogů i možnosti spolupráce s rodiči. Druhá část knihy, *Učíme se společně*, se zabývá hlavně prací s klubovými vedoucími, metodickou podporou, možnostmi mentoringu, popisem výprav do „slepých uliček“ etc. Mezi jednotlivými kapitolami najdete řadu případových studií konkrétních dětí.

Pokud se rozhodnete na své škole čtenářský klub založit, může být kniha vaší první inspirací, doplněna webovými stránkami – www.ctenarskekluby.cz, na nichž najdete popisy čtenářských lekcí, anotace dětských knih, krátká videa z klubových schůzek i překlady zahraničních článků, které se týkají dětského čtenářství.

Na vaše názory, otázky, připomínky i žádosti o knihu se těší Irena Poláková (irmamiter@gmail.com).

„Brána ke vzdělávání: školní čtenářské kluby“ je projekt financovaný od února 2012 do ledna 2015 z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. Ve 13 základních školách jej jako volnočasovou aktivitu vede ideálně vždy místní pedagog a knihovník veřejné knihovny. Klubovou skupinu tvoří 10–15 dětí, scházejí se během školního roku jednou týdně na hodinu a půl, a to v prostorách školy. Nositelem projektu a zdrojem jeho metodického vedení je Nová škola, o. p. s.

Irena Poláková

Do knihovny...

Prinášíme recenze nových knih, ať už pro dospělé nebo pro děti a mládež. Věříme, že tak najdete inspiraci pro zařazení knih do vaší třídní, školní nebo domácí knihovničky nebo pro práci s textem ve výuce.

Ondřej Horák, Jiří Franta: *Proč obrazy nepotřebují názvy.*

Vydalo nakladatelství Labyrint, Praha 2014.

Barevná velkoformátová kniha s tvrdou obálkou, vytištěná na kvalitním papíře. I tak by se dala popsat novinka z nakladatelství Labyrint, kniha o moderním umění pro děti i rodiče. Její autoři, Ondřej Horák a Jiří Franta spojili své síly lektora a umělce a vytvořili zajímavý mix výkladu a komiksového krimipříběhu. Hlavním cílem autorů je poučit čtenáře o vzniku a vývoji moderního výtvarného umění. K tomu využívají rozhovorů vedených v galerii přímo před slavnými obrazy mezi devítiletým Mikulášem a dvanáctiletou Emou, kteří se ptají, a jejich babičkou a dědou, kteří odpovídají. Babička a děda jsou sice velmi erudovaní, ale dokážou svým vnoučatům vysvětlit i poměrně složité věci tak, aby jim rozuměla. Mikuláš je velkým fotbalistou a do galerie, kterou si nejdřív poplete s nákupní galerií, se mu moc nechce. Ema se o výtvarné umění zajímá, sama kreslí, proto klade náročnější otázky a dědeček jí pomáhá, aby si na ně odpověděla částečně sama. Tyto dvě úrovně výkladu se v knize střídají, protože děda s Emou a babička s Mikulášem chodí po galerii zpočátku odděleně a všímají si jiných věcí.

Úplně prvním obrazem, před kterým se Ema s dědou zastaví, jsou Milletovy *Sběračky klasů* z roku 1857. Tento obraz způsobil ve své době senzaci, protože zachycoval běžný výjev ze života chudých lidí, nikoli výjimečné okamžiky či důležité lidi své doby. Millet obrátil pozornost malířů k všednosti, a tím zahájil velkou revoluci v malířství. Čtenáři se v knize také dozvědí, jaký byl význam impresionistů, co je abstrakce, proč je Picassův autoportrét skutečným portrétem, přestože se muž na něm zobrazený Picassovi ani trochu nepodobá, proč je uměním i pisoár či židle.

Nosná myšlenka knihy je zřejmá (moderní umělci hledají nový pohled na svět okolo sebe, často proto narážejí na nepochopení svých současníků) a autoři jí podřizují jak výběr děl, tak i výtvarných technik či uměleckých pohledů, o kterých děda s babičkou hovoří. Prarodiče s dětmi také diskutují o palčivých otázkách moderního umění, na něž ještě neumíme odpovědět (může se stát obyčejný pisoár uměním, když ho podepíše umělec a vystaví v galerii?).

Autoři vytvořili řadu nápaditých ilustrací, které dokládají, o čem se v textu píše. Například při vysvětlování rozdílné-

ho přístupu umělců starší a novější školy k barvě a realističnosti se díváme na dvoustranu, kde je na levé půlce strom zobrazen starší technikou (jako by malíř vybarvoval každý list zvlášť) a na pravé půlce novou technikou (kdy není možné jednotlivé listy rozeznat, jde spíše o barevné šmouhy a skvrny).

Druhým záměrem autorů bylo pobavit čtenáře pomocí komiksové zpracovaného mikropříběhu o bývalém řediteli galerie, který se chce pomstít za svůj vyhazov tím, že v galerii nahradí originál falzifikátem, aniž by si toho někdo všiml. Aby odvedl pozornost od svého zločinu, najme si Řepu, bývalého vězně, aby mu z galerie ukradl věc, kterou každý den používá. Řepa se pokusí ukrást Duchampův pisoár, ale nepovede se mu to a je

zatčen. Díky Emě a Mikulášovi se podaří dopadnout i ředitele s Malevičovým *Černým čtvercem na bílém pozadí* v aktovce.

Kniha je doplněna rejstříkem osobností a výtvarných stylů, galerií uměleckých děl zmíněných v knize, časovou osou zobrazující vývoj od romantismu k postmoderně a dvoustranou o nejslavnějších loupežích umění.

Záměru pobavit a poučit čtenáře se autorům podařilo určitě dosáhnout, dokonce i v případech, že je čtenář již poučený dospělý návštěvník galerií. Jak vidíte, popis knihy z úvodu této recenze by byl velmi zkrslující a zjednodušující. Tahle kniha je něčím víc.

Připravila Kateřina Šafránková.

